РОЗДІЛ 8. СТАТИСТИКА

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

ECONOMIC AND STATISTICAL ANALYSIS OF UNEMPLOYMENT IN UKRAINE

УДК 331.56

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct53-31>

Бабаєв В.Ю.

к.н.держ.упр., доцент,
доцент кафедри економіки і права
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»

Тюріна Д.М.

к.пед.н., доцент,
доцент кафедри економіки і права
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»

Babaiev Valerii

Kharkiv University of Humanities
«People's Ukrainian Academy»

Turina Dina

Kharkiv University of Humanities
«People's Ukrainian Academy»

У статті розглядається актуальна проблема безробіття, що є важливою для всього суспільства. Розглянуто наслідки безробіття. Виділено важливу класифікацію соціальних та економічних наслідків безробіття, що розглядається з погляду негативного і позитивного впливу на систему. Слід зауважити, що є негативні результати: посилення соціальної напруженості, зниження трудової активності, втрата кваліфікації. Виділено позитивні результати: підвищення соціальної цінності робочого місця, конкуренція між працівниками як стимул до розвитку здібностей до праці. Проблема з безробіттям в Україні посилюється. За офіційними даними, щодня на облік в Державній службі зайнятості стають близько 3 тис українців, які втратили роботу. При цьому Україна не вживає жодних заходів для підтримки роботодавців. Більше того, у низці галузей економіки труднощі для збереження трудових колективів підприємств держава створювала ще до початку коронавірусної кризи. Для будь-якої держави вигідно підтримувати роботодавців, щоб утримати економіку від падіння.

Ключові слова: безробіття, проблеми безробіття, шляхи вирішення безробіття, статистичний аналіз, рівень безробіття, ринок праці.

В статье рассматривается актуальная проблема безработицы, которая является важной для всего общества. Рассмотрены последствия безработицы. Выделена важная классификация социальных и экономических последствий безработицы, рассматриваемая с точки зрения отрицательного и положительного влияния на систему. Выделены негативные результаты: усиление социальной напряженности и снижение трудовой активности, а также положительные результаты: повышение социальной ценности рабочего места, конкуренция между работниками как стимул к развитию способностей к труду. Проблема с безработицей в Украине усиливается. По официальным данным, ежедневно на учет в службе занятости становятся около 3 тыс. украинцев, потерявших работу. При этом Украина не принимает никаких мер для поддержки работодателей. В ряде отраслей экономики трудности для сохранения коллективов предприятий государство создавало еще до начала коронавирусной кризиса. Для любого государства выгодно поддерживать работодателей, чтобы удержать экономику от падения.

Ключевые слова: безработица, проблемы безработицы, пути решения безработицы, статистический анализ, уровень безработицы, рынок труда.

The article deals with the actual problem of unemployment, which is important for the whole society. The consequences of unemployment are considered. The highlighted important classification of the social and economic consequences of unemployment is considered from the point of view of the negative and positive impact on the system. It should be noted that there are negative results: a decrease in labor activity, expenses for unemployment benefits, a decrease in living standards, and a loss of qualifications. Positive results: an increase in the social value of the workplace, competition between workers as an incentive to develop the ability to work. As practice shows, the level and dynamics of unemployment the population of the country is influenced by numerous factors and conditions: the state and pace economic development; the level and directions of scientific and technological progress; state policy in the field of education, industry, demographic and migration processes; measures (programs) carried out by the authorities to support the employment of the population and the development of small and medium-sized businesses; socio-cultural aspects and natural and climatic conditions, etc. Today unemployment is viewed from an economic and social standpoint. Unemployment refers to complex phenomena and is characterized by the presence a large number of species (for example, seasonal and cyclical unemployment). Should also indicate to the fact that each category of people (in the first queue depending on gender, age and social belonging) faces additional difficulties (along with general) on ways of transition from the status of «unemployed» to the status «busy». The problem with unemployment in Ukraine is growing. According to official data, about 3 thousand Ukrainians who have lost their jobs are registered with the State Employment Service every day. At the same time, Ukraine does not take any measures to support employers. Moreover, in a number of sectors of the economy, the state created difficulties in preserving the labor collectives of enterprises even before the onset of the coronavirus crisis. It is beneficial for any state to support employers in order to keep the economy from falling.

Key words: unemployment, unemployment problems, ways of solving unemployment, statistical analysis, unemployment rate, labor market.

Постановка проблеми. Під дією стрімких процесів глобалізації світового суспільства змінюється конфігурація глобальних економічних систем. Традиційні ринки втрачають свою актуальність і все більшої значимості набувають ті сектори економіки, що генерують нові потреби. В умовах сьогодення питання безробіття набувають особливої актуальності.

Рівень і динаміка безробіття населення в Україні є предметом пильної уваги як органів державної влади, так і громадськості у цілому. Ці показники є

одними з індикаторів аналізу соціально-економічного розвитку держави і оцінки проведеної урядом країни політики у сфері національного ринку праці та суміжних йому областях економіки і соціальної сфери.

Слід відзначити той факт, що, як показує практика, на рівень і динаміку безробіття населення країни впливають численні чинники й умови: стан і темпи розвитку економіки; рівень і напрями науково-технічного прогресу; державна політика у сфері освіти, промисловості, демографічних

і міграційних процесів; розвиток програм підтримки зайнятості населення та розвитку малого і середнього підприємництва; соціально-культурні аспекти і природно-кліматичні умови тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема безробіття широко розглядається в численних працях вітчизняних та іноземних науковців, зокрема: Б. Бреева, О. Богуцького, І. Бондар, Д. Богині, І. Заславського, В. Прокопова, В. Онікієнка, Л. Костіна, Г. Купалової, Л. Лебедевої.

Значний внесок у вивчення проблем безробіття та зайнятості був зроблений такими видатними працівниками науки, як С. Іванов, Г. Кондратьєв, Т. Черниш, П. Нікіфоров, А. Вольська, О. Піжук, Н. Тілікіна, В. Ярошенко, Т. Панюк та ін. У зв'язку з великою значимістю цього питання воно продовжує активно розглядатися та вивчатися науковцями, тим паче в умовах сьогодення.

Постановка завдання. Метою дослідження є розгляд проблеми безробіття, економіко-статистичний аналіз безробіття в Україні та розроблення шляхів зниження рівня безробіття.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Економіко-статистичний аналіз безробіття – це розроблення методики, що заснована на широкому застосуванні традиційних статистичних і математико-статистичних методів із метою контролю адекватного відображення рівня безробіття. Завданнями статистичного аналізу є: визначення й оцінка специфіки та особливостей досліджуваних явищ і процесів, вивчення їх структури, взаємозв'язків і закономірностей розвитку.

Для початку виділимо негативні результати від впливу безробіття: посилення соціальної напруженості, зниження трудової активності, зростання кількості фізичних і душевних захворювань, скорочення виробництва, витрати на допомогу безробітним, зниження життєвого рівня, втрата кваліфікації.

Тепер перейдемо до позитивних результатів: підвищення соціальної цінності робочого місця, збільшення особистого вільного часу, зростання свободи вибору місця роботи, конкуренція між працівниками як стимул до розвитку здібностей до праці, перерва в зайнятості для перенавчання і підвищення рівня освіти.

Розглянемо динаміку кількості безробітних та рівень безробіття в Україні за 2017–2020 рр. За

даними табл. 1 можемо спостерігати стійку неоднозначну тенденцію: після 2017 р. рівень безробіття знижувався до 2019 р., а впродовж 2020 р. повільно, але зростав та майже наздогнав позначку кількості безробітних у 2017 р.

Зниження рівня безробіття сприятиме економічному розвитку України. Із метою зниження рівня безробіття населення в Україні повинні більш активно проводитися в рамках політики зайнятості як традиційні заходи (працевлаштування безробітних; надання громадянам державних послуг із профорієнтації; залучення населення до громадських і до тимчасових роботах і таке інше), так і відносно нові заходи на ринку праці (організація стажувань із метою придбання додаткового досвіду роботи безробітними громадянами, а також громадянами, які шукають роботу; випереджаюче професійне навчання і перепідготовка працівників у разі загрози масового звільнення [2]; сприяння самозайнятості та розвитку малого підприємництва; навчання безробітних навичкам активного пошуку роботи, складання резюме, проведення ділової бесіди з роботодавцем і самопрезентації: підвищення у населення мотивації до праці тощо).

У 2020 р. в Україні рівень безробіття серед жінок перевищував цей показник серед чоловіків по всіх вікових категоріях (рис. 1). Найбільша кількість безробітного населення відзначається у віці 40–49 років і становить приблизно 27–29%.

Найбільш вагомими причинами втрати робочих місць серед населення України в 2020 р. були звільнення за власним бажанням та вивільнення з економічних причин, також через неможливість працевлаштування без досвіду роботи після закінчення ВНЗ, технікумів, отримання середньої освіти, обов'язковий призов на строкову військову службу.

Розглянемо також графічно кількість безробітних за місцем проживання (рис. 2). Як видно з рисунку, кількість безробітних із числа міського населення майже вдвічі перевищує кількість безробітних сільського населення.

Помітною тенденцією за останній час на ринку праці в Україні є поширення нерегламентованої і прихованої від оподаткування зайнятості. Нерегламентована зайнятість – фактично не контрольоване суспільством виробництво, розподіл, обмін і споживання товарно-матеріальних

Таблиця 1

Динаміка кількості безробітних в Україні [1]

Рік	У віці 15–70 років		Працездатного віку	
	тис осіб	у % до економічно активного населення відповідного віку	тис осіб	у % до економічно активного населення відповідного віку
2017	1698,0	9,5	1697,3	9,9
2018	1578,6	8,8	1577,6	9,1
2019	1487,7	8,2	1486,9	8,6
2020	1643,4	9,3	1643,0	9,7

Рівень безробіття за віковими групами серед чоловіків та жінок у 2020, тис. осіб

Рис. 1. Рівень безробіття за віковими групами чоловіків та жінок, тис осіб [1]

Аналіз рівня безробіття в Україні за місцем проживання, тис. осіб

Рис. 2. Аналіз рівня безробіття в Україні за місцем проживання [1]

цінностей та послуг. До неї належать ті види економічної діяльності, з яких держава не отримує податки.

Статевий склад населення, зайнятого нерегламентованою діяльністю, дуже неоднорідний, як і мотивація до неї (рис. 3).

В умовах сьогодення, крім цього, нелегальний експорт капіталу, нелегальні валютні і зовнішньоекономічні операції (контрабанда), фінансове шахрайство, незаконна приватизація державної власності тощо.

Тому рівень безробіття визначити складно.

По-перше, багато чого залежить від самої методики визначення кількості безробітних. Якщо для розрахунку рівня безробіття приймається тільки число офіційно зареєстрованих безробітних, то відбувається заниження рівня безробіття порівняно з фактичним: з одного боку, далеко не всі, хто

не має роботи і хто шукає її, звертаються до відповідних служб, з іншого – сама процедура отримання статусу безробітного не виглядає досить простою, тому навіть не всім, хто звернувся до служби зайнятості, вдається її пройти. Щоб уникнути цього недоліку, у низці країн, наприклад США, кількість безробітних визначають на основі вибірових опитувань населення. Цей спосіб дає можливість отримати більш повну інформацію, хоча і він володіє певними недоліками.

По-друге, проблемою є облік часткового безробіття або часткової зайнятості. Так, в Україні в період економічної кризи, особливо в період карантинних обмежень, проблема зайнятості значно загострилася, оскільки проблема безробіття виявлялося в прихованих формах.

На багатьох підприємствах у зв'язку зі скороченням обсягів виробництва людей офіційно не

Рис. 3. Групи населення, що займаються нерегламентованою діяльністю [5]

звільняли, але відправляли в неоплачувані довгострокові відпустки, скорочували на кілька днів робочий тиждень, виплачували мінімальну заробітну плату без фактичного надання роботи тощо.

З одного боку, керівники підприємств сподівалися на позитивні зміни в перспективі і намагалися зберегти кваліфіковані кадри. З іншого – у людей, що потрапили в подібні ситуації, кращого вибору здебільшого не було, оскільки економіку вразив загальний спад, і кількість робочих місць скорочується. Тому загальний висновок, до якого доходять економісти в Україні та інших країнах, такий: визначення числа безробітних і рівня безробіття являє собою важливе завдання, оскільки це один із найважливіших макроекономічних показників, але методика, техніка самого обчислення недостатньо досконалі.

Основні причини безробіття:

1. Особисті якості людей: завищені вимоги до пропонованої роботи, дуже часто не підкріплені необхідними знаннями.
2. Недовикористання економічного потенціалу суспільства, коли реальний ВВП істотно менший за потенційний.
3. Зниження рівня життя населення, споживчого попиту, рівня заощаджень.
4. Утрата професійних знань і навичок.
5. Скорочення податкових та пенсійних надходжень.
6. Зростання алкоголізму, наркоманії, самогубств.
7. Збільшення соціальної диференціації.
8. Розбалансованість ринку праці: надлишок молодих фахівців в одних галузях (економіка, юриспруденція тощо) і брак професійних кадрів в інших (машинобудування, сільське господарство, інженери).
9. Відсутність у людей достатнього досвіду, у зв'язку з чим їх в останню чергу приймають на роботу [5].

Оскільки для населення трудова діяльність є джерелом існування, відсутність роботи негативно позначається не лише на конкретній людині, а й на державі у цілому. Не варто забувати, що соціальна сфера, економіка, демографія, політика тісно взаємозв'язані. Порушення балансу процесів веде до великих утрат у всіх сферах суспільного життя. Саме тому так важливо знайти шляхи вирішення і розробити низку заходів, спрямованих на мінімізацію рівня безробіття. Вирішення проблем безробіття неможливе без стимулювання економічного зростання.

Для вирішення цих проблем необхідно розробити низку конкретних заходів, які покликані допомогти людям вирішувати їхні проблеми у сфері працевлаштування. До них, перш за все, необхідно віднести:

1. Налагодження механізму, за якого навчальні заклади укладають із підприємствами прямі договори на навчання фахівців необхідних спеціальностей.
2. Створення інформаційних систем, які дають змогу враховувати спектр вакансій, аналізувати їх і прогнозувати ситуацію на ринку праці.
3. Організацію днів відкритих дверей на підприємствах.
4. Упровадження міжнародних стажувань у найбільш відомих наукових центрах, а також проведення вебінарів та тренінгів із залученням відомих учених і бізнесменів.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, в умовах сьогодення однією з найбільш гострих соціальних проблем сучасного українського суспільства є безробіття. Проблема працевлаштування українців вимагає постійного контролю і моніторингу як на державному рівні, так і окремо в кожному регіоні України. Для зниження безробіття в Україні потрібно проводити певні заходи: підвищення добробуту за рахунок особистого трудового внеску, підприємництва та ділової активності; надання відповідної допомоги з питань безробіття, збереження робочих місць та перепідготовка осіб, які втратили роботу; сприяння всебічному державному захисту інтелектуального потенціалу суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.03.2021).
2. Борищук А.О., Семенова К.Д. Аналіз рівня безробіття в Україні. *Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень*. 2017. Вип. 3. Ч. I. С. 29–34.
3. Лопатіна К.А. Стан та напрями ліквідації проблеми безробіття в Україні. *Управління розвитком*. 2011. № 16(113). С. 85–86.

4. Морозова С.И. Преодоление безработицы как приоритетное направление государственной. *Актуальные вопросы экономики и управления* : материалы II Междунар. науч. конф. Т. 0. Москва : Буки-Веди, 2013. С. 103–105. URL: <https://moluch.ru/conf/econ/archive/91/4192/> (дата звернення: 24.02.2021).

5. Транченко Л.В. Безробіття як соціальна проблема ринкового суспільства. *Економіка та держава*. 2014. № 4. С. 12–13.

6. Тюріна Д.М. Удосконалення інформаційно-методичного забезпечення макроекономічного статистичного аналізу. *Бізнес Інформ*. 2014. № 2. С. 132–137.

REFERENCES:

1. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 15 March 2021).

2. Boryshchuk A.O., Semenova K.D. (2017) Analiz rivnia bezrobittia v Ukraini [Analysis of the unemployment rate in Ukraine]. *Statystyka – instrument sotsialno-*

ekonomichnykh doslidzhen : zb. nauk. stud. pr. vol. 3. Ch. I, pp. 29–34.

3. Lopatina K.A. (2011) Stan ta napriamy likvidatsii problemy bezrobittia v Ukraini [Status and directions of elimination of the unemployment problem in Ukraine]. *Upravlinnia rozvytkom*, no. 16(113), pp. 85–86.

4. Morozova, S. I. (2013) Preodolenie bezrobotitsy kak prioritnoe napravlenie gosudarstvennoy politiki [Overcoming unemployment as a priority direction of state policy]. *Aktual'nye voprosy ekonomiki i upravleniya*: Proceedings of the II Mezhdunar. nauch. konf. T. 0. Moscow. Buki-Vedi, pp. 103–105. URL: <https://moluch.ru/conf/econ/archive/4192/> (accessed 22 February 2021).

5. Tranchenko L.V. (2014) Bezrobittia yak sotsialna problema rynkovoho suspilstva [Unemployment as a social problem of a market society]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 4, pp. 12–13.

6. Tiurina D.M. (2014) Udoskonalennia informatsiino-metodychnoho zabezpechennia makroekonomichnoho statystychnoho analizu [Improving information and methodological support of macroeconomic statistical analysis]. *Biznes-Inform*, no. 2, pp. 132–137.